

POSTANOWIENIE

24 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Maciej Kowalski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 24 maja 2024 r. w Warszawie
zażalenia K.D.

na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu
z 10 października 2022 r., I WSC 23/22 (I ACa 785/20),
w sprawie z powództwa K.D., R.P., K.P. i P.P.
przeciwko Skarbowi Państwa-Wojewodzie Wielkopolskiemu
o zapłatę,

1. oddala zażalenie;

**2. nie obciąża K.D. obowiązkiem zwrotu na rzecz Skarbu
Państwa - Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej
kosztów postępowania zażaleniowego.**

(R.N.)

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 10 października 2022 r. Sąd Apelacyjny w Poznaniu odrzucił skargę kasacyjną powódki K. D. od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 9 listopada 2021 r.

Sąd Apelacyjny wskazał, że powódka składając skargę kasacyjną nie uiściła opłaty od skargi wnosząc jednocześnie o zwolnienie z obowiązku jej uiszczenia. Postanowieniem z 11 lipca 2022 r. Sąd Apelacyjny oddalił wniosek powódki o zwolnienie od uiszczenia opłaty. Odpis tego postanowienia został doręczony

pełnomocnikowi powódki 13 lipca 2022 r. Mając na względzie art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (dalej: „u.k.s.c.”) Sąd Apelacyjny uznał, że w badanej sprawie tygodniowy termin do uiszczenia przez powódkę opłaty sądowej upłynął bezskutecznie 20 lipca 2022 r. i skargę kasacyjną powódki - jako nieopłaconą - należało odrzucić na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c.

Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że wobec treści art. 101 ust. 1 i art. 102 ust. 1 u.k.s.c., wniosek powódki o zwolnienie od obowiązku uiszczenia opłaty sądowej od skargi kasacyjnej nie mógł zostać uwzględniony nawet w części. Wskazał, że w oświadczeniu o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania powódka podała, że prowadzi gospodarstwo domowe z mężem i trojgiem dzieci, w tym jednym pełnoletnim, przy czym pełnoletni syn zamieszkuje w drugiej nieruchomości należącej do powódki. Oprócz tego powódka jest właścicielką trzeciej nieruchomości, obciążonej hipoteką. Posiada we współwłasności z mężem także samochód osobowy i samochód dostawczy. Mąż powódki zarabia 7 200 zł netto miesięcznie, a pełnoletni syn około 2 375 zł miesięcznie. Oprócz tego powódka uzyskuje 1 000 zł z tytułu świadczeń wychowawczych 500+ i, jak wynika z wyciągów z rachunków bankowych, co miesiąc około 2 100 zł świadczenia na niepełnosprawne dziecko. Powódka nie pracuje, ponieważ konieczność opieki nad niepełnosprawnym dzieckiem uniemożliwia jej podjęcie pracy. Jej rodzina dysponuje zatem kwotą około 12 675 zł miesięcznie. Biorąc pod uwagę ponoszone wydatki w tym koszty kredytów w wysokości 4 000 zł, których nie zalicza się do kosztów niezbędnych do utrzymania rodziny powódce i jej rodzinie pozostaje co miesiąc kwota 1 675 zł. Od wydania zaskarżonego skargą kasacyjną wyroku do wydania postanowienia w przedmiocie wniosku powódki o zwolnienie od opłaty sądowej upłynęło osiem miesięcy, zatem przyjmując, że powódka oszczędzałaby miesięcznie jedynie 1 675 zł, już w tym okresie zebrałaby kwotę 13 400 zł, a zatem niemal całą opłatę od skargi kasacyjnej. Sąd Apelacyjny zauważył ponadto, że powódka winna liczyć się z ewentualnym niekorzystnym wynikiem postępowania apelacyjnego już wcześniej i zgromadzić środki wystarczające do uiszczenia opłaty bez narażania rodziny na uszczerbek koniecznego utrzymania.

Powódka zaskarżyła postanowienie o odrzuceniu skargi kasacyjnej w całości, a w zażaleniu zarzuciła naruszenie:

1) art. 398⁶ § 2 k.p.c. przez odrzucenie skargi kasacyjnej z powodu jej nieopłacenia, które to naruszenia wynika z wydania przez Sąd Apelacyjny ww. postanowienia z 11 lipca 2022 r.;

2) art. 233 § 1 k.p.c. przez: a) przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów polegającej na uznaniu, iż po odliczeniu kosztów utrzymania rodziny powódki oraz kosztów związanych ze spłatą kredytów, powódce oraz jej rodzinie pozostaje miesięcznie kwota 1 675 zł, b) dokonanie wybiórczej oceny dowodów polegającej na pominięciu, iż powódka ponosi ponadstandardowe koszty utrzymania rodziny z uwagi na fakt, iż jedno z dzieci powódki jest niepełnosprawne;

3) art. 102 ust. 1 u.k.s.c. przez odmowę zwolnienia powódki od kosztów sądowych w zakresie opłaty sądowej od skargi kasacyjnej, pomimo tego, iż powódka wykazała, iż nie jest w stanie ich ponosić bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny;

4) art. 101 ust. 1 u.k.s.c. przez odmowę zwolnienia od kosztów sądowych w jakiegokolwiek części, pomimo tego, iż na moment wydawania zaskarżonego rozstrzygnięcia powódka nie miała możliwości zgromadzenia kwoty potrzebnej na uiszczenie opłaty od skargi kasacyjnej w pełnej wysokości.

Wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i postanowienia Sądu Apelacyjnego z 11 lipca 2022 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Postanowienie z 11 lipca 2022 r., którym Sąd Apelacyjny w Poznaniu oddalił wniosek powódki o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej nie podlegało zaskarżeniu zażaleniem ani innym środkiem prawnym, z uwagi na treść art. 394² § 1¹ k.p.c. w brzmieniu przed wejściem w życie z dniem 1 lipca 2023 r. zmian dokonanych ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Niezaskarżalne postanowienie sądu drugiej instancji oddalające wniosek strony o zwolnienie od

opłaty kasacyjnej należy do kategorii postanowień, o których mowa w art. 380 k.p.c., a przepis ten ma odpowiednie zastosowanie także w postępowaniu zażaleniowym przed Sądem Najwyższym (art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.). Oznacza to, że postanowienie Sądu drugiej instancji oddalające wniosek o zwolnienie od opłaty kasacyjnej, nie uchyla się spod kontroli Sądu Najwyższego. Jeśli bowiem skutkiem odmowy zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej jest jej nieopłacenie, a w konsekwencji odrzucenie środka prawnego z tej przyczyny, Sąd Najwyższy przy rozpoznaniu zażalenia na odrzucenie skargi, bada także – na wniosek strony powołującej art. 380 k.p.c., czy postanowienie odmawiające zwolnienia od opłaty było uzasadnione w świetle materiału sprawy (zob. np. postanowienia SN: z 16 lipca 2008 r., II CZ 40/08; z 6 maja 2011 r., II CZ 12/11, i z 27 czerwca 2013 r., III CZ 28/13).

Sąd Najwyższy nie orzeka w tym zakresie merytorycznie, a jedynie ocenia prawidłowość wydanego postanowienia o oddaleniu wniosku, zatem jego rozstrzygnięcie pozostaje nadal w zakresie kognicji sądu drugiej instancji (zob. np. postanowienia SN: z 13 grudnia 2018 r., V CZ 83/18, i z 14 kwietnia 2021 r., V CZ 55/20).

Rozstrzygnięcie wniesionego przez powódkę zażalenia na odrzucenie nieopłaconej skargi jest zatem uzależnione od oceny trafności sformułowanego w nim zarzutu bezpodstawnego oddalenia przez Sąd Apelacyjny wniosku skarżącej o zwolnienie jej od obowiązku uiszczenia opłaty sądowej od skargi kasacyjnej, w szczególności od oceny, czy Sąd drugiej instancji naruszył wskazany w zażaleniu art. 101 ust. 1 i art. 102 ust. 1 u.k.s.c., uznając, że powódka jest w stanie ją ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla niej i rodziny.

Podkreślenia wymaga, że w polskim porządku prawnym postępowanie sądowe jest - co do zasady - odpłatne, a sąd nie podejmuje żadnej czynności na skutek pisma, od którego nie została uiszczona należna opłata sądowa - art. 126² § 1 k.p.c. (zob. postanowienie SN z 31 stycznia 2024 r., III CZ 327/23). Osoba fizyczna może domagać się zwolnienia od kosztów sądowych, jeżeli złoży oświadczenie, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny (art. 102 ust. 1 u.k.s.c.).

Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych stanowiąca odstępstwo od zasady odpłatności postępowania sądowego, ma na celu umożliwienie realizacji przysługującego prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). Pomoc ta może być przyznana wyłącznie w sytuacji, w której niemożność poniesienia kosztów sądowych, w całości lub części, ma charakter obiektywny, na który wnioskodawca nie ma realnego wpływu. Zwolnienie od kosztów sądowych powinno być stosowane w sytuacjach wyjątkowych, a w postępowaniu kasacyjnym, będącym szczególnym postępowaniem realizującym głównie interes publiczny, uzasadnione jest stosowanie zwiększonego rygoryzmu przy realizacji obowiązku wnoszenia opłat sądowych (zob. np. postanowienia SN: z 7 grudnia 2017 r., V CZ 84/17; z 2 marca 2017 r., V CZ 7/17, i z 17 maja 2012 r., I CZ 55/12).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się przy tym, że ze zwolnienia od kosztów postępowania nie może korzystać osoba, która ze względu na posiadany majątek lub uzyskiwane dochody ma możliwość dokonania stosownych oszczędności, przewidując możliwość prowadzenia postępowania sądowego i ponoszenia z tego tytułu określonych kosztów (zob. np. postanowienia SN: z 16 listopada 2018 r., I CZ 87/18; z 10 stycznia 2017 r., III PZ 6/16, i z 31 stycznia 2024 r., III CZ 327/23). Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych stanowi w istocie pomoc państwa dla osób, które ze względu na ich trudną sytuację materialną nie mogą uiścić kosztów bez wywołania uszczerbku w koniecznych kosztach utrzymania siebie i rodziny. Ubiegający się o taką pomoc powinien więc w każdym wypadku poczynić oszczędności we własnych wydatkach, do granic zabezpieczenia koniecznych kosztów utrzymania siebie i rodziny. Dopiero gdyby oszczędności te okazały się niewystarczające - może zwrócić się o pomoc państwa. Możliwość ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych nie jest determinowana zachowaniem przez stronę dotychczasowego poziomu życia, a jedynie zapewnieniem koniecznych kosztów utrzymania siebie i rodziny - na podstawowym poziomie (zob. postanowienie SN z 6 kwietnia 2022 r., III CZ 22/22).

Mając na względzie powyższe przyjąć należy, że Sąd Apelacyjny – na podstawie materiału przedstawionego przez powódkę - trafnie ocenił jej stan majątkowy i wskazał, że jest ona w stanie ponieść całość należnej opłaty. Ustalenia Sądu Apelacyjnego dotyczą zarówno posiadanego przez powódkę majątku, jak też

dochodów i wydatków jej rodziny. Ustalenia te powinny być przy tym oceniane w świetle założenia, że poczynienie niezbędnych oszczędności nie może być rozpatrywane jedynie jako ograniczenie wydatków, ale także – w niektórych przypadkach – wiązać się z koniecznością wyzbycia się części majątku. W tym kontekście nie można pomijać, że powódka jest współwłaścicielką trzech nieruchomości, z których jedną zamieszkuje jej dorosły syn.

Ponadto, jak wynika z akt sprawy prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 9 listopada 2021 r. I ACa 785/20, powódce zasądzono od pozwanego 118 750 zł.

Podnieść należy także, że wbrew zarzutom zawartym w zażaleniu, Sąd Apelacyjny w swoich ustaleniach uwzględnił okoliczność, że jedna z córek powódki jest niepełnosprawna – co wiąże się z dodatkowymi wydatkami, ale też z pobieraniem specjalnego świadczenia na niepełnosprawne dziecko.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., oddalił zażalenie powódki jako pozbawione uzasadnionych podstaw.

Od obciążania powódki obowiązkiem zwrotu na rzecz Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kosztów postępowania zażaleniowego odstąpiono na podstawie art. 102 w związku z art. 391 § 1 oraz art. 398²¹ k.p.c.

(r.g.)